

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELDBIOLOGIE
OPGERICHT DOOR E. HEIMANS, J. JASPERS Jr EN JAC. P. THIJSSE

Tussen Naarden en Lelystad

H. GRIFFIOEN.

Begunstigd door het bijzonder fraaie oktoberweer, met op de meeste dagen ver boven normale temperaturen, hebben wij een aantal waarnemingen kunnen doen langs de rand van de nieuwe polder Zuidelijk Flevoland en het Gooimeer. Vanaf Naarden, over de weg langs het Gooimeer via de Flevobrug bij Muiderberg, kan men sedert de voorzomer van 1969 over de West-Noordwest om de polder lopende dijk Lelystad bereiken, een afstand van ruim 30 kilometer. In de omgeving van de Flevobrug, een reusachtig object waaraan men in dit voorheen zo oneindig wijde landschap wel moet wennen, en ook overigens tussen Naarden en Muiderberg, zijn allerlei wegenbouwkundige werken in uitvoering waardoor het landschap

dermate met technische voorzieningen wordt belast, dat er binnen enkele jaren eigenlijk niet meer van landschap kan worden gesproken.

Jac. P. Thijsse beschrijft in het Verkade-album *Langs de Zuiderzee*, uit 1914, thans een historisch document, dit gebied als volgt (pag. 46): „Van Muiderberg wandel je heel prettig verder langs de zee, eerst langs een paar plasjes en dan over een nog hoog zandig buitenland — want hier ligt weer een dijk. De laatste keer dat ik daar wandelde was het 1 mei en mooi zonnig weer, ik kan mij niet herinneren dat ik ooit van mijn leven ergens zoveel madeliefjes heb zien bloeien als daar in die Maatlanden. Van tijd tot tijd moet je de dijk eens over-

wippen. Hij heet de Kromme Westdijk en zit vol bochten en achter de meeste daarvan ligt weer zo'n doorbraakkolkje, sommige half omgeven door de dijk en daar kun je heel rustig zitten uitkijken naar al het mooie leven ver en nabij".

Dit is thans voltooid verleden tijd.

Op het Gooimeer zijn niet ver uit de kant in het ondiepe water geregeld enkele tientallen Blauwe reigers aanwezig. In de omgeving van de brug, waar zich een vuilstortplaats bevindt, zijn honderden meeuwen te zien, voedselzoekend of rustend in de weilanden en op het water. Kokmeeuwen zijn veruit het talrijkst, dan Zilvermeeuwen en Stormmeeuwen. Grote mantelmeeuwen zijn meestal in verscheidene exemplaren waar te nemen en soms enkele Kleine mantelmeeuwen. Vooral in de morgenuren trekken groepjes Kramsvogels. Op het water zijn diverse eendesoorten, Futen, Meerkoeten en Knobbelzwanen aanwezig en ook de Aalscholvers zijn nog talrijk.

Over de brug de west-noordwestdijk naar Lelystad. Enerzijds het restant van het IJsselmeer waar in de toekomst eventueel de Markerwaard zal komen, anderzijds het nieuwe polderland, waarin onder langs de dijk kleine zowel als zeer grote kwelplekken liggen. Het is indrukwekkend zoveel vogels als hier aan beide zijden van de dijk aanwezig zijn. In de polder zijn op en nabij de kwelplekken duizenden pleisterende, door het vaak nevelige weer en de vrij grote afstand moeilijk op soort te herkennen eenden waarneembaar. Alleen de Bergeenden vallen daartussen op. Voorts grote aantallen steltlopers, waarvan de Kluten het gemakkelijkst te herkennen zijn. Bij de voedselzoekende vogels vallen op de Watersnippen, Tureluurs, Bontbekplevieren, Kieviten en Oeverlopers. Ongetwijfeld zijn er meer soorten aanwezig.

Voor natuurbehoud en -bescherming liggen

hier grote mogelijkheden. Wij kunnen ons voorstellen hoe hier in de toekomst een enorm reservaat zou komen, een gevarieerde oppervlakte waar zwemvogels en steltlopers een pleister- en/of broedplaats kunnen vinden in afwisselend natte en droge biotopen. Door voldoende breedte zou zo'n reservaat tevens pleister- en foerageplaats voor ganzen kunnen zijn. Eindigend in een bosrand kan daarachter dan de cultuur beginnen. Een „vogelparadijs” is soms nog wel te creëren.

Op het IJsselmeer, in de nabijheid van de dijk, zijn de vogels eveneens bijzonder talrijk. Grote en kleine groepen eenden waaronder vooral veel Tafeleenden en voorts Wilde eenden, Smienten, Slobeenden, Wintertalingen, Kuifeenden, Brilduikers en Bergeenden. Concentraties van Meerkoeten zijn als zwarte plekken op het water zichtbaar. Een groepje Toppereenden valt op door de fraaie blauwgrijze snavels en de lichte ogen. Futen zijn overal druk doende, evenals kleine groepjes Dodaarsjes en enkele Geoorde futen.

Enige Zilvermeeuwen zijn bezig een groep naar voedsel duikende Meerkoeten te belagen. Zodra een Meerkoet boven water komt wordt de buit door een Zilvermeeuw afhandig gemaakt. Telkens stuiven dan de Meerkoeten uiteen waardoor de Zilvermeeuwen geïsoleerd tussen de Meerkoeten op het water komen te zitten. Dat kan zo uren doorgaan. Waaruit het gekaapte voedsel bestond kon niet worden waargenomen, het zal waarschijnlijk wel dierlijk zijn geweest. Soms zijn „vreemde vogels” waar te nemen. Zo was gedurende de periode van augustus tot in oktober op het Gooimeer nabij de Flevobrug een Rode flamingo aanwezig, meestal op ongeveer dezelfde plaats. Op 21 oktober waren op het IJsselmeer, niet ver van de dijk, 3 Knobbelzwanen (*Cygnus olor*) in gezelschap van een Zwarte zwaan (*Cyg-*

nus atratus) aan het voedselzoeken. De Zwarte zwaan, afkomstig uit Australië, is nauw verwant aan de Knobbelzwaan, iets wat aan de identieke gedragingen gemakkelijk is te zien. De benaming Zwarte zwaan is enigszins misleidend omdat de vogel geen zwart, doch een diep donkerbruin, purperachtig glanzend verenkleed heeft waarin aan de zijkanen enkele witte veren afsteken. De snavel is, evenals de ogen, helrood met in de nabijheid van de punt een witte streep over de breedte. Het zullen uit gevangenschap ontsnapte vogels zijn.

Van de zomer zette de bloeiende Moerasandijvie (*Senecio congestus*) de polder in een eindeloos geel. In oktober is er opnieuw

bloei van Moerasandijvie, zij het van bescheiden omvang. Door de warme nazomer en herfst zal het waarschijnlijk een tweede generatie betreffen, planten die bij gematigder temperaturen als winterannuel eerst in het volgend jaar tot bloei komen, een verschijnsel dat dit jaar ook bij sommige andere plantesoorten valt waar te nemen. Op een verbreed gedeelte van de dijk waar een opslagplaats van stenen en zand is, bloeide nog een fraai groepje Kleverig kruiskruid (*Senecio viscosus*) op zand. Kleverig kruiskruid is buiten het duin- en fluviatiel district een vrij zeldzaam adventief en is dan bij voorkeur te vinden op gestoorde grond met puur zand.

Drie merkwaardige vondsten op Voorne in 1969

C. SIPKES.

Deze vondsten betreffen *Ornithogalum pyrenaicum* (Pyrenese vogelmelk), *Gymnadenia conopsea angustifolia* (Smalbladige muggenorchis) en *Lactuca serriola* (Kompassla of Wilde sla). De lezer houde mij ten goede dat ik de wetenschappelijke namen hier voorrang geef; de eerste plant is nooit eerder in ons land gevonden en wordt dus niet in onze flora's genoemd, de tweede is een zeldzame vorm, die evenmin of althans niet onder een Nederlandse naam in onze flora's vermeld staat, terwijl ik met de naam „Wilde sla” voor de derde niet zo gelukkig ben en de voorkeur geef aan de naam „Kompassla” die in sommige Nederlandse en Duitse flora's wordt gebruikt.

De Pyrenese vogelmelk werd reeds in 1967 in de duinen van Voorne op een fazantenvoerplaats gevonden, met Kuifhyacint (*Muscari comosum*) en Kegelvogelmelk (*Ornithogalum pyramidale*), maar toen met een Ne-

derlandse flora en daardoor verkeerd gedetermineerd als Knikkende vogelmelk (*Ornithogalum nutans*), die nu niet zo zeldzaam is. Daardoor werd er geen bekendheid aan deze vondst gegeven. De gelukkige vinder was opzichter Meyer van de gemeentelijke duinen van Rockanje, die hem in zijn ambts-terrein aantrof. Toen men mij de plant toonde, zag ik direct, dat het geen Knikkende vogelmelk kon zijn, de uitgebreide stengel was typisch voor de Pyrenese soort. In 1968 bloeide de plant niet, maar dit jaar wel en werd ik tijdens de bloei gewaarschuwd, zodat ik een foto kon maken, die met één bloempje van de tros als bewijsmateriaal naar het Rijks Herbarium werd gebracht (fig. 1).

Dat fazantenvoer wordt door de jagers gekocht bij de meelfabrieken, die het uit het broodgraan zeven als schadelijk onkruid. Want er zitten wel eens giftige soorten in

Fig. 1. *Pyrenese vogelmelk*, *Ornithogalum pyrenaicum*. Rockanje 1969. Foto C. S.

als Bolderik en Doornappel en in de rogge zaten vroeger wel eens sclerotiën van het gevaarlijke Moederkoorn (*Claviceps purpurea*). De plekken waar dit voer gestrooid wordt zijn direct te herkennen doordat er meestal ook gewone onkruiden van akkers en ruderales plaatsen als Witte krodde, Herik, Hartgespan en Wegdistel staan en voorts Kroonkruid; vooral Voorne schijnt een gunstig biotoop te bieden aan dergelijke soorten: ook Grootbloemcentaurie en Bossalie worden er gevonden. Verder kan aangenomen worden, dat de kleinere konijnenstand, sinds de myxomatose heerst, gunstig is voor sommige soorten, speciaal vlinderbloemigen. Hoewel de Pyrenese vogelmelk al een jaar of zes aanwezig moet geweest zijn (de plant heeft zeker drie jaar nodig om het van zaad

tot bloeiende plant te brengen) is het niet zeker dat het een blijver is. De noordelijkste groeiplaats is bij Boulogne sur Mer, wat de Franse botanici al erg noordelijk vinden. Ik liet die prachtige plek, met wel honderd planten, zien op de excursie van de K.N.N.V., in 1939. Maar mogelijk is de grotere konijnenstand vroeger een rem geweest voor eerdere vestiging in ons land. Het schaarse voorkomen van deze soort kan ook veroorzaakt worden door het feit dat *Ornithogalum pyrenaicum* geen akkeronkruid is, en dus niet zo gemakkelijk in het broodgraan komt. Maar Echte gamander (*Teucrium chamaedrys*), Akelei (*Aquilegia vulgaris*) en Kroonkruid zijn ook geen akkeronkruiden, kunnen echter wel langs akkers voorkomen en met de grote landbouwmachines van tegenwoordig mee gemaaid en gedorst worden en zo, zij het minder gemakkelijk dan andere soorten, op de bekende adventiefplekken komen.

De tweede plant, die wel niet nieuw is voor ons land (ze staat vermeld voor Wageningen), is een smalbladige vorm van de Grote muggenorchis, die duidelijk afwijkt van de twee variëteiten (of ondersoorten) die we in ons land hebben: de typische var. *conopsea* van de blauwgraslanden en de Limburgse kalkhellingen, bloeiend in juni met een losse tros, en de var. *frisica* (fig. 2) van de duinen, bloeiend in juli en augustus met een dichte tros. De Smalbladige muggenorchis (fig. 3) staat in bloeitijd tussen beide in. Op een afstand ziet ze er heel anders uit met de zeer smalle, lange bladeren en de kleinere bloemen, zodat ik eerst meende met de Welriekende muggenorchis (*Gymnadenia odoratissima*) van Normandië en de Alpen te doen te hebben. Maar de spoor was niet kort doch lang, een kenmerk van de Grote muggenorchis. De geur was echter zeer sterk, sterker dan bij de normale *G. conopsea* maar minder sterk dan bij *G. odoratis-*